

ВІДГУК

на дисертаційну роботу Прохоренко Лесі Іванівни
**«Саморегуляція навчальної діяльності
школярів із затримкою психічного розвитку»**,
подану на здобуття наукового ступеня доктора психологічних наук за
спеціальністю 19.00.08 - спеціальна психологія.

Входження України у європейський освітній простір супроводжується змінами у психологічній теорії й освітній практиці. Безперервний процес оновлення освіти та впровадження новітніх технологій висуває великі вимоги до надання спеціальної корекційної допомоги дітям з особливими освітніми потребами, спрямованих на підвищення ефективності навчання дитини, формування її пізнавальної активності і самостійності, здатності до саморегуляції, самоосвіти. Саме у межах цієї парадигми, особистість розглядається як творець власної діяльності, активний самодетермінований суб'єкт, здатний до самоудосконалення та самоактуалізації навчальної діяльності. Це дає підставу зазначити, що дослідження Л.І.Прохоренко із зазначеної проблематики виконується у руслі новітніх теоретико-методологічних підходів, має наукову новизну та теоретичне значення як для спеціальної психології, так і психології особистості.

У дисертаційному дослідженні автором проведено ґрунтовний теоретичний аналіз проблеми саморегуляції з позицій різних наукових підходів та концепцій за результатами якого встановлено специфіку її функціональності у навчанні школярів із затримкою психічного розвитку. Здійснено глибокий аналіз чинників та умов, що детермінують специфіку саморегуляції навчання у молодшому шкільному та підлітковому віці як під впливом первинної структури порушення, так і детермінацію саморегуляції у школярів з нормативним розвитком. Відтак, Л.І. Прохоренко констатовано, що формування саморегуляції навчальної діяльності школярів із ЗПР має ґрунтуватися на урахуванні специфіки вираження первинної та вторинної структур порушень та враховувати особливості цих проявів у процесі організації навчального процесу.

На основі комплексу теоретичних та методологічних положень здобувач розробила концепцію дослідження та вибудувала стратегію розв'язання окреслених завдань. З одного боку, на підґрунті, принципів системного, суб'єктно-діяльнісного, регуляційного підходів Л.І.Прохоренко обґрунтувала саморегуляцію як психічне новоутворення, яке відбиває пізнавальне та практичне відношення суб'єкта до діяльності і виступає у якості зовнішніх умов регуляції діяльності та є чинником зміни самого суб'єкта і його психічного розвитку. З іншого – тло функціонально-рівневого, системного, цілісного підходів дозволило автору з'ясувати структурно-функціональну модель саморегуляції й одночасно конкретизувати її з урахуванням характеру новоутворень нормативного онтогенезу та дизонтогенезу при затримці психічного розвитку.

Дисертантом ґрунтовно представлено результати комплексного експериментального дослідження та з'ясовано особливості саморегуляції навчальної діяльності школярів із затримкою психічного розвитку. Важливим є те, що здобуті результати піддавалися кількісній, якісній та статистичній інтерпретації, враховувалися особливості психічного розвитку школярів із ЗПР. Під час аналізу рівнів сформованості саморегуляції з'ясовано розлади функцій ініціації, мотивації, програмування, самоконтролю, самооцінки, самокорекції і рефлексії, визначено ступінь регуляторних порушень.

Варто відзначити, що у дисертаційній роботі Л.І.Прохоренко вперше, на основі отриманих даних за рівнями саморегуляції та статистичних результатів визначено типологію саморегуляції навчальної діяльності школярів із ЗПР і на її підґрунті розкрито характеристику затримки психічного розвитку, що розширює шляхи гармонійного поєднання форм організації навчання з рівневою диференціацією, яка здійснюється за рахунок гнучкого моделювання навчального процесу з позицій регуляції навчальної діяльності в процесі реалізації інклюзивної практики навчання дітей особливими освітніми потребами.

Теоретичну і практичну значущість мають розроблені автором теоретико-методологічні основи формування саморегуляції у системі навчання дітей з особливими освітніми потребами та апробація корекційно-розвивальної програми

формування саморегуляції навчальної діяльності школярів із ЗПР. Оцінка ефективності корекційно-розвивальної програми містила психологічний аналіз саморегуляції навчальної діяльності. На основі критеріїв оцінки, які включали кількісний, якісний і статистичний аналіз результатів, засвідчено позитивні зрушення основних характеристик саморегуляції школярів із ЗПР. Якісна характеристика результатів підтвердила, що продуктивність навчальної діяльності учнів забезпечується усіма функціональними механізмами саморегуляції, які включені у планування та реалізацію досягнення мети діяльності.

Дисертація складається з п'яти розділів, кожний з розділів закінчується висновками, у яких змістовно представлено основні результати дослідження, загальних висновків, ілюстрована 11 таблицями та 15 рисунками, має 709 найменувань використаних джерел, у тому числі 182 – англійською мовою, практично зорієнтованих додатків. Загальний обсяг роботи становить 496 сторінок, основний текст викладено на 410 сторінках.

Результати та основний зміст дослідження висвітлено у 43 публікаціях, з яких 1 одноосібна монографія; 22 статті у наукових фахових виданнях України, в тому числі 7 статей у виданнях, що включені в міжнародні наукометричні бази.

Загалом позитивно оцінюючи результати наукового дослідження, вважаємо за необхідне висловити певні зауваження та побажання:

1. У теоретичній частині дослідження достатньо глибоко проаналізовані зарубіжні наукові джерела, разом з тим, на нашу думку, значно менше уваги приділено працям українських науковців, що б підсилило подану інформацію і розширило діапазон досліджуваної проблеми.

2. У дисертації недостатньо приділено уваги такій суттєвій особливості як мовленнєві порушення у дітей із затримкою психічного розвитку та їх корекції. Оскільки, мовлення якнайтісніше пов'язане з мисленням і недоліки в розвитку одного з цих процесів неодмінно відбиваються у недоліках другого, тому було б логічно висвітлити у корекційно-розвивальній програмі поряд з формуванням мисленнєвого спектру саморегуляції також і формування мовленнєвої регуляції.

3. На наш погляд, недостатньо розкрито сутність вольового акту, більш детальне дослідження якого б дозволило визначити ступінь узгодженості функціональної взаємодії між мотиваційними та вольовими механізмами, що значно б підсилило формувальний експеримент.

4. Вважаємо за доцільне подати у додатках зразки вправ і завдань, які пропонуються автором для формування саморегуляції навчальної діяльності в учнів із затримкою психічного розвитку, що розширило б практичну значущість проведеного дослідження.

5. Результати емпіричного дослідження, наведені у четвертому розділі «Особливості регуляції навчальної діяльності школярів із затримкою психічного розвитку» свідчать про значний комплекс методів діагностики саморегуляції. Виникає необхідність уточнення щодо вибору методики визначення навчальної мотивації за різними авторами, та визначення критеріїв оцінювання саморегуляції у них.

Крім того, виникли питання, на які бажано отримати відповіді під час дискусії:

1. Основним чинником саморегуляції виступає рефлексія. Враховуючи недостатність цілепокладання, неадекватну самооцінку, уникнення відповідальності та інші інфантильні риси дітей з ЗПР, наскільки сформованою є саме ця складова особистості в молодших підлітків із ЗПР, чи можна на неї опиратися? У який спосіб доводиться функціональність рефлексії в змісті та саморегуляції навчальної діяльності і як це підтверджується експериментально?

2. При вивченні роботи виникає враження, що вивчається самотійна активність учнів із ЗПР в процесі виконання навчальної діяльності. Чи розглядається аспект опанування учнями із ЗПР нею і яким чином це встановлюється експериментально?

Однак, наведені зауваження і побажання не впливають на загальну високо позитивну оцінку докторської дисертації Л.І. Прохоренко, що є актуальним і оригінальним науковим дослідженням у галузі спеціальної психології, містить

цікаві авторські методичні підходи та експериментальні результати і їх слід розглядати як побажання для подальших досліджень.

Однак, наведені зауваження і побажання не впливають на загальну високо позитивну оцінку докторської дисертації Л.І. Прохоренко, що є актуальним і оригінальним науковим дослідженням у галузі спеціальної психології, містить цікаві авторські методичні підходи та експериментальні результати.

За актуальністю теми, методичним рівнем, новизною отриманих результатів, теоретичним і практичним значенням дисертація «Саморегуляція навчальної діяльності школярів із затримкою психічного розвитку» повністю відповідає вимогам «Порядку про присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старший науковий співробітник», затвердженого Кабінетом міністрів України від 24 липня 2013 року № 567, щодо докторських дисертацій, а дисертант Прохоренко Л.І. заслуговує на присудження їй наукового ступеня доктора психологічних наук за спеціальністю 19.00.08 - спеціальна психологія.

13.03.2017 р.

Офіційний опонент

доктор психологічних наук, професор,
завідувач кафедри корекційної освіти
Херсонського державного університету

С.Д. Яковлева

Підпис Яковлевої С.Д.
підтверджую начальник ВК
Воробейова В.К.
13.03.2017 р.